

Останній бал «дворянських гнізд»

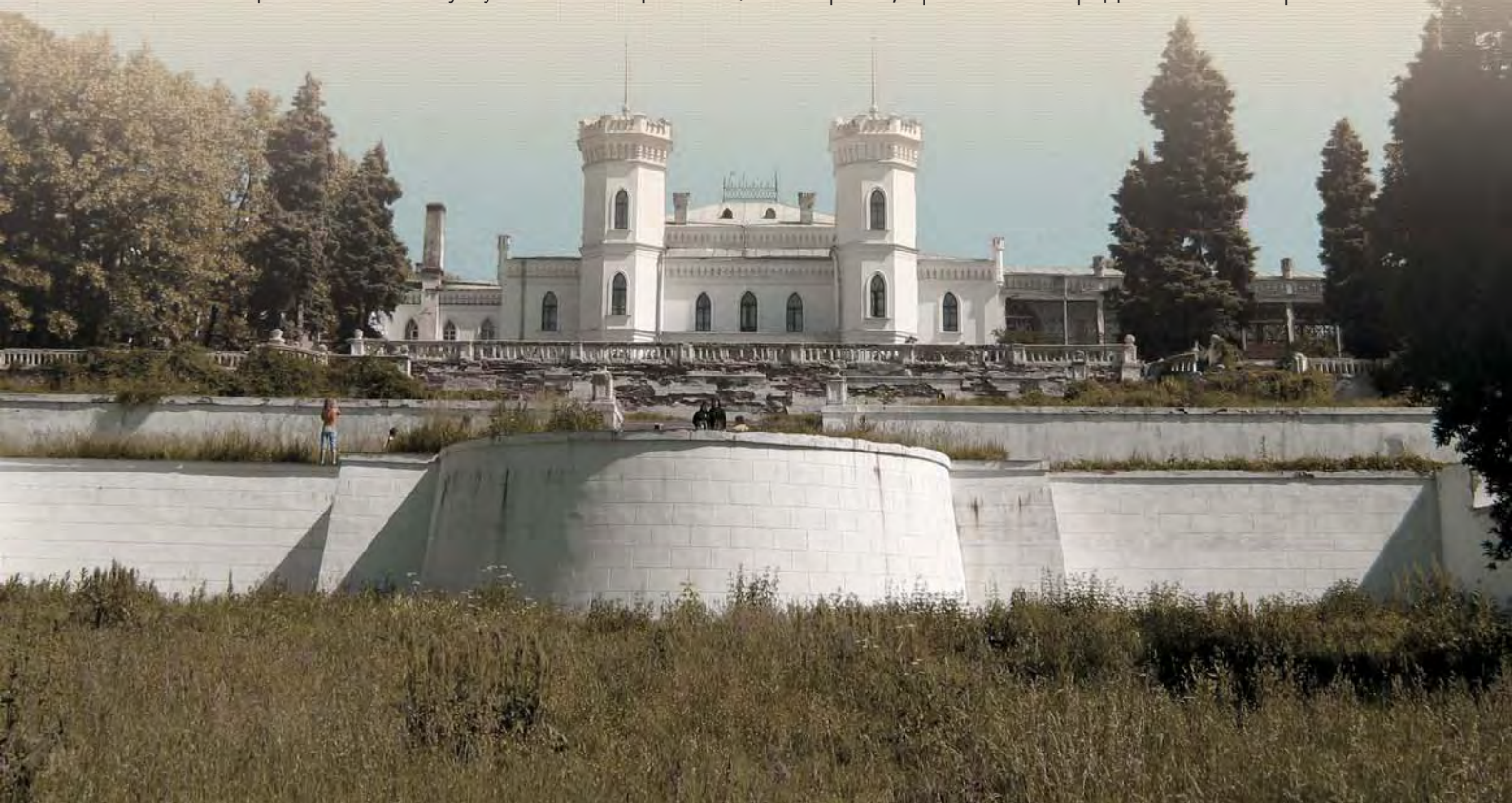
Володимир Грипась

...Ліс несподівано розступився, і авто зупинилося перед аркою кам'яної брами. Над брамою — гостроверха декоративна башточка. Поруч — двоповерховий будинок сторожі з вузькими стрілчастими віконцями, із зубчатими стінами та крутосхилим дахом. На нашу радість, ворота виявилися прочиненими, чим ми і скористалися. І відразу ніби потрапили у середньовіччя. Посеред обнесеного муром двору — велична будівля з високими восьмикутними зубчатими вежами, з готичними вікнами та численними димарями. Справжній англійський замок! Здається, ще мить — і затрублять герольди, скликаючи лицарів на турнір.

З наметом та рюкзаком — на Слобожанщину. Але в часи Річарда Левове Серце тут було Дике поле, з якого кочові орди штурмували форпост осілої Європи — Київську Русь. Лише через віки,

в лихоліття Руїни, малолюдні рубежі Московського царства зі степом заселили переселенці з України, заснували на необжитих землях міста і численні слободи. Росія була зацікавлена в охороні своїх неспокойних південних кордонів випробуваними в бойовій справі козаками і навіть заохочувала цей процес, тому Слобожанщина (нині це Харківщина і частково Сумщина) одержала від царя такий самий козацький устрій, як і в Гетьманщині.

Згодом, при Катерині II, Слобідську Україну спіткала та ж доля, що й Гетьманщину. А слобідські землі царський уряд щедрою рукою роздавав за вірну службу своїм вельможам та козацькій старшині, які прагнули похизуватися один перед одним розкішними палацами, парками, культовими спорудами. Тож не замок часів хрестоносців, а найрозкішніше з “дворянських гнізд” Слобожанщини, що поблизу селища Шарівка, прочинило перед нами свої ворота.

Відправляючись у триденну подорож по колишніх дворянських садибах краю, ми — п'ятеро туристів — задалися метою побачити, поки ще є можливість, залишки колишньої розкоші можновладців тих часів. Отож, щоб узяти від подорожі якнайбільше, обрали наймобільніший засіб пересування — легковик. Намети і спальні мішки дозволяли уникнути клопоту з готелями, значно здешевлювали подорож та і вносили в неї елемент екстриму — ночівлі на снігу.

Відстань між пам'ятками старовини на нашому маршруті — всього від 15 до 35 км. А, отже, навіть за три короткі зимові доби можна встигнути побачити чимало. Першим об'єктом нашої подорожі стала короткочасна зупинка в селі Вишняки біля Хорола. З дозволу представника адміністрації та під пильним оком охоронця оглянули ззовні двоповерховий із куполом поміщицький дім поч. XIX ст. (зараз — будинок для осіб похилого віку). Потім — розташовану через дорогу Троїцьку церкву (1799 р.). Вже у сутінках дісталися до Харківщини. Заночували у засніженому лісі біля села Рокитне Нововодолазького району...

Ранок почався з відвідин заснованої козацьким полковником Куликівським садиби в Рокитному (нині тут — лицей). Перед нами — двоповерховий палац із колонадою — чудовий зразок будівлі, збудованої у

Палац в Люботині (Гієвці).

Люботин (Гієвка). Руїни службового корпусу.

Люботин. Залишки ротонди службового корпусу.

модному на той час класицистичному стилі. Дивлячись на фасади палацу, важко повірити, що другий поверх надбудували вже в наш час, у роки боротьби з архітектурними надмірностями. Адже виглядає він цілісним, і різниця у віці поверхів у півтора століття зовсім не відчувається.

За сотню метрів від палацу — кругла присадибна церква. У загальних рисах вона мало чим відрізняється від інших культо-

вих споруд Російської імперії поч. XIX ст. Бо на той час уже діяла заборона Синоду на спорудження церков у національному стилі, і на зміну українському бароко прийшов класицизм.

Найближчий від Рокитного палац — у місті Люботині. Зі споруд садиби у доброму стані перебуває лише Миколаївська церква, що здійсмається на пагорбах над ставком. Первісний вигляд самого палацу, збудованого в середині XIX ст. князем Святополком Мирським, повністю спотворили численні перебудови та ремонти. Із зовнішніх стін у багатьох місцях обсипається цементна "шуба", оголюючи тиньк та цегляну кладку. Крізь стрілчасті вікна видно так само обшарпані стіни внутрішніх приміщень.

За інформацією одного з путівників, тут мав бути дитячий будинок. Але дитячих голосів ми не почули. У кількох сотнях метрів від палацу, на шляху до церкви, розташований ще давніший службовий корпус, що на фотографіях мав досить пристойний вигляд. Але коли під'їхали ближче, то побачили тільки руїни, що залишилися після пожежі, яка сталася років п'ять тому.

Старий Мерчик. Палац. Головний фасад.

Старий Мерчик. Бічне крило палацу.

**Старий Мерчик. Скрізь
запустіння й байдужість.**

**Старий Мерчик. Одна з
кімнат палацу.**

Здається, час тут зупинився. Не менш гнітюче вра-

ження справляє найстаріший на Слобожанщині палацово-парковий комплекс у селі Старий Мерчик, що у Валківському районі. До нього від Люботина близько 16 км. Біля входу – відреставрована присадибна церква Всіх Святих, поряд – надгробок над могилою одного із засновників садиби – поміщиків Шидловських.

Далі, в глибині занехаяного двору, – двоповерховий палац (1778 р.), що поєднує архітектурні стилі бароко і класицизм. Уже в цьому його унікальність. Авторство будівлі приписують різним архітекторам – Растреллі, Баженову, Ярославському. Стіни споруди облуплені, але ще досить міцні, прикрашені ліпленням. Палац оточують його "ровесники" – одноповерхові флігелі (бібліотека та будинок для гостей), службовий корпус, комора, а також занедбаний парк на схилі над річкою Мерчик.

Виділених на реставрацію пам'ятки коштів вистачило хіба що на консервацію палацу: замість підсліпуватих вікон із вибитими шибками тепер на відвідувачів дивляться більмами закладені силікатною цеглою віконні отвори.

Через підвал ми пробралися всередину будівлі, піднялися рипучими дерев'яними сходами на другий поверх. Усі приміщення занурені в морок. Сьогодні в них пуста – ні людських голосів, ні притаманного людському житлу затишку. Обережно ступаючи, пішли на світло в кінці коридору й опинилися в освітленому через єдине незамуроване вікно овалному залі, де ще збереглася ліпнина на стелі та капітелях пілястрів. (Такий же зал розташований і в протилежному кінці будівлі, але для його огляду потрібен ліхтарик, про який ми чомусь не подумали).

Здається, час тут зупинився років дев'яносто тому, коли гігантська імперія опинилася на крутому зламі своєї історії. Але шпалери, що звисають

зі стелі, свідчать, що недавно будівля експлуатовалася. Тут розміщувався зооветеринарний технікум. То чому ж вона нині доведена до такого стану?

Зі Старого Мерчика шлях проліг на захід, у Богодухівський район, до вже згаданого вище "англійського замку". Не доїжджаючи Шарівки, побачили в лісі покажчик "Санаторій". Ще мить – і перед нами велична споруда. Санаторію тут уже немає. Але є охоронці. Отже, у найкращого на Слобожанщині парково-палацового комплексу, схоже, є власник. Поки що туристів на територію пускають. Хто знає, може, вже незабаром і не пустять?

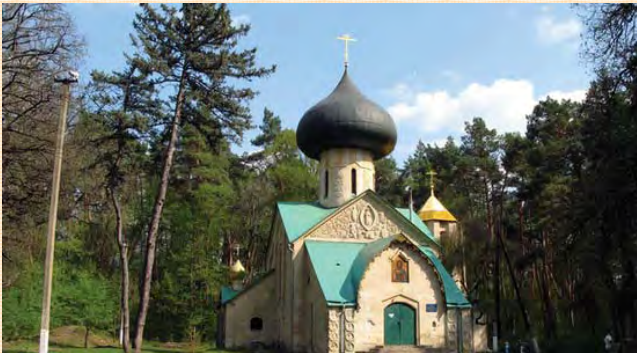
Зі слів охоронців дізнаємося, що садиба заснована осавулом Охтирського полку Шарієм на отриманих від Петра I землях. У 1890 році маєток придбав відомий промисловець Леопольд Кеніг, який і збудував із розмахом розкішний палацовий комплекс, включивши до нього вже існуючу будівлю. У приміщеннях палацу досить добре збереглися розкішні

Палац у Шарівці. Інтер'єр зали.

Розписи стелі.

Спасо-Преображенський храм в Наталівці. 1911-1913. Арх. О. В. Шусев.

<http://bogodukhov-city.com.ua>

Нічна варта. Один із двох левів біля будинку доньки І. Харитоненка. <http://blog.meta.ua>

Барельєф на храмі Спаса. 1913. Скульптор С. Коньонков. <http://sobory.ru>

інтер'єри, з розписами стін, ліпленнями, багато оздобленими камінами і навіть деякими меблями колишнього власника. Але дозволу від охоронців на огляд цих витворів мистецтва ми не отримали.

Від палацу викладені цеглою тераси спускаються до ставка. Трохи осторонь – великий двір із численними господарськими будівлями, напівзруйнованими теплицями. А обабіч терас та на горі, за ставком, – великий запушений, зі старезними дубами та липами, парк, що переходить у ліс. Найбільше вражає своїми розмірами дуб-патріарх праворуч від тераси. Сюди приїхати б улітку або ж восени і принаймні на півдня. Але ми маємо короткий сірий день, що вже майже закінчується. І треба поспішати до наступного, не менш чарівного куточка Харківщини – розташованої в старому сосновому лісі садиби Наталівка, що біля села Володимирівки цього ж Богодухівського району.

Край дороги – масивні кам'яні, так звані Французькі ворота з башточкою (в садибу ведуть також і Скіфські ворота). Біля них зупинилися на нічліг, витоптали в досить глибокому снігу майданчики для наметів. Після сніданку – огляд Наталівки. За задумом її засновника, селянського сина Івана Харитоненка, який став великим промисловцем і меценатом, та його сина Павла, ця садиба мала стати обителлю обдарованих людей – архітекторів, художників, скульпторів.

Долаємо кількасот метрів алеєю, аж ось із туману виринув в оточенні вікових дубів та сосен ніби перенесений із казки Спаський храм. Він має багато рис давньоруських храмів. Ззовні його прикрашають різьблені орнаменти, привертають увагу вмуро-

Можна побачити у Наталівці ще чимало цікавого. Ніби з середньовічного замку примандрувала до садиби водонапірна башта. Поблизу – будиночок вартового зі скульптурами левів біля входу, теплиця. Зі смаком збудовано розташовані окремо кінний манеж та стайні, які потім згоріли місцевому колгоспу. Але зараз вони порожні і поступово руйнуються.

...Наша насичена враженнями подорож залишила дещо гіркий присмак. Адже старовинні пам'ятки, які ми відвідали – так-сяк, але пережили і революції, і війни. Та чи переживуть вони нинішні мирні, але скрутні часи? Коли держава, що стала незалежною, мала б робити все можливе для збереження не таких уже й численних уламків минулих епох на її теренах. Адже втрата кожного з них – не-поправна...

Текст статті:

<http://www.umoloda.kiev.ua>